

VJERONAUKE U ŠKOLI

Predmet koji odgaja i obrazuje

RUDI PALOŠ
Srebrnjak 101
10000 Zagreb

Primljeno:
30. 8. 2011.

Prethodno
priopćenje

UDK 37.014.
523(497.5)
"199/200"

Sažetak

Članak sadrži razmišljanja u povodu dvadesete obljetnice ponovnog uvođenja vjeronauka u hrvatske škole, s posebnim osvrtom na srednjoškolski vjeronauk. U prvom je dijelu nekoliko misli nastalih prigodom osme obljetnice, a u drugome je riječ o razmišljanjima nakon dva desetljeća. Riječi o počecima ujedno su i prisjećanje na sve što je trebalo učiniti: odrediti kakav će to biti predmet, tko će ga predavati, kako će se pripremiti vjeroučitelji. Ujedno je valjalo pripremiti i nove planove, programe, udžbenike i pomagala, ali i osnovati odgovarajuće ustanove, kao što su npr. nacionalni i biskupijski katehetski uredi. U završnom dijelu iznose se prijedlozi kojima se potiče promicanje katehetike i religijske pedagogije odnosno župne kateheze i školskog vjeronauka, kao i odgoja i obrazovanja uopće. U tu svrhu valja razmišljati o još aktivnijem uključivanju vjeronauka i vjeroučitelja u novu evangelizaciju, uz promicanje zajedničkog oduševljenja i crkvenosti. Današnji i sutrašnji vjeroučitelj pozvan je da bude stručnjak i svjedok, a poželjno je i njegovo veće angažiranje na području priopćivanja. Ključne riječi: vjeronauk, vjeroučitelj, katehetika, religijska pedagogija, nova evangelizacija, odgoj i obrazovanje, oduševljenje, crkvenost

PRIGODOM 20. OBLJETNICE PONOVOG UVOĐENJA VJERONAUKA U HRVATSKE ŠKOLE

Dvadeseta obljetnica ponovnog uvođenja vjeronauka u hrvatske škole poticaj je za razmišljanje o mjestu i ulozi toga predmeta u hrvatskome školskom sustavu. Ujedno je to i prigoda za prisjećanje na sve što je dosad učinjeno, kao i na ono što još treba ili bi bilo poželjno učiniti.

O tome je riječ i u ovom članku, koji u dva, izvorno vremenski odijeljena dijela, govori o toj temi.

PRVI DIO: RAZMIŠLJANJE NAKON PRVIH OSAM GODINA¹

0. NEKOLIKO UVODNIH NAPOMENA

Nakon demokratskih promjena početkom devedesetih godina i u Hrvatskoj se započelo javno raspravljati o mogućnosti-

¹ Ovaj dio članka sadrži tekst dosad neobjavljenog izlaganja održanog pod naslovom »Školski vjeronauk u suvremenoj hrvatskoj školi« na Okruglom stolu u gradskoj vijećnici u Požezi, koji je organiziran u okviru proslave 300. obljetnice Požeške gimnazije, 23. studenoga 1999.

ma i uputnosti uvođenja vjeronauka u osnovne i srednje škole. Rasprave su bile otvorene, ponekad i polemične, nerijetko su se iskazivala i oprečna mišljenja, a uključivanjem sudionika raznih profila, struka te pedagoško-političko-religioznog uvjerenja dobile su na vrijednosti i zanimljivosti. Katolička crkva, kao najbrojnija vjerska zajednica na našim prostorima, i sama je sudjevala u tim raspravama. Bilo je to vrijeme buđenja, disanja punim plućima, istina još uvijek s nevjericom, vrijeme oduševljenja i zanosnoga gledanja u budućnost.² Kasnije će ratne godine i sve ono što je rat sa sobom donio i značio za našu domovinu sva ta razmišljanja suočiti s krutom zbiljnošću koja nije ni u kom slučaju pogodovala razmišljanju o novoj hrvatskoj školi u novoj demokratskoj državi Hrvatskoj. Međutim, unatoč svim objektivnim i subjektivnim poteškoćama, nije se nikad prestalo razmišljati i konkretno raditi na području školskog vjeronauka, kao i na tolikim drugim pedagoškim područjima, iako ta razmišljanja i nastojanja nisu uvijek bila ni jednako plodna niti jednako učinkovita. Ipak, nakon gotovo deset godina vjeronauka u hrvatskim školama, može se ukazati na određena ostvarenja i iskustva kao i na moguće daljnje pravce razvoja.³

1. VJERONAUK KAO IZBORNI PREDMET U HRVATSKIM ŠKOLAMA

Od samog početka bilo je jasno da i s obzirom na vjeronauk situacija u demo-

na kultura u školi, u: »Kateheza« 12(1990)4,14–15; I. MLIVONČIĆ, *Prijedlozi za promjene školskog sustava. Izučavanje religiozne kulture*, u: »Kateheza« 12(1990)4,16–17; A. HOBLAJ, *Škola i vjeronauk*, u: »Kateheza« 12(1990)4,17–21; *Komentar. Vjeronauk u školama*, u: »Kateheza« 12(1990)4,21–22; *Rasprava o religioznoj kulturi u školi i društvenim medijima. Kako nadoknaditi što je sprečavano u desetljećima jednogumlja?*, u: »Kateheza« 12(1990)4,22–23; J. BALOBAN, *Vjeronauk nakon propasti marksističkog obrazovanja*, u: »Kateheza« 12(1990)4,23–28; *Promemorija o religioznoj kulturi u školi i društvenim medijima. Religiozna kultura – sastavni dio vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta*, u: »Kateheza« 12(1990)4,29–32; J. BARIČEVIĆ, *Jesmo li spremni za susret vjere i škole?*, u: »Kateheza« 12(1990)4,33–38; J. JUKIĆ, *Što je to religijska kultura*, u: »Kateheza« 12(1990)4,41–44; S. FINDAK – I. KLARIĆ – D. SKOK, *Znanstveni kolokvij »Religiozna kultura u školi i društvenim medijima«. Svi za – ali što i kako?*, u: »Kateheza« 12(1990)4,44–51; J. BARIČEVIĆ – A. HOBLAJ, *Kolokvij: »Religiozna kultura u školi i društvenim medijima«*, u: »Kateheza« 12(1990)4,51–57; *Katehetsko vijeće Biskupske konferencije Jugoslavije. Izjava o religioznoj kulturi u školi*, u: »Kateheza« 12(1990)4,57; *Znanstveni kolokvij »Religiozna kultura u školi i društvenim medijima«*, u: »Kateheza« 12(1990)4,59–60; M. CERIĆ, *Ozbiljno, blago i temeljito*, u: »Kateheza« 12(1990)4,64–66; J. JAKŠIĆ, *Vjeronauk između Crkve i države*, u: »Kateheza« 12(1990)4,72–73; I. KLARIĆ, *Religijska kultura u školi i društvenim medijima*, u: »Kateheza« 12(1990)4,63–66; M. MIHALJ, *Odgovor na članak »Vjeronauk – unutarcrkveno pitanje«. Zar je vjeronauk samo unutarcrkveno pitanje?*, u: »Kateheza« 12(1990)4,69–71; M. MIHALJ, *Pitanja i perspektive. O vjeronauku u školi*, u: »Kateheza« 12(1990)4,60–63; J. BARIČEVIĆ, *Vjerski odgoj i obrazovanje – angažirana suodgovornost za čovjeka*, u: »Kateheza« 13(1991)1,60–72; *Prilog II. Prijedlog o vjeronauku (Prvi tim XVIII. KLJŠ)*, u: »Kateheza« 13(1991)1,106–107; N. MIHANOVIĆ, *Upute o nastavi školskog vjeronauka u osnovnoj i srednjoj školi u Republici Hrvatskoj u školskoj godini 1992/93*, u: »Kateheza« 14(1992)3,58–59; B. TADIĆ, *Uspješan start vjeronauka u srednjim školama*, u: »Kateheza« 14(1992)2,64–65.

³ Usp. R. PALOŠ, *Srednjoškolski vjeronauk u Republici Hrvatskoj školske godine 1997/98*, u: »Kateheza« 20(1998)2,129–143; R. PALOŠ, *Katolički vjeronauk u srednjoj školi*, u: »Kateheza« 20(1998)3,230–236; A. PAVLOVIĆ, *Osobitosti katoličkog vjeronauka u odgojno-obrazovnom sustavu javnih škola*, u: »Kateheza« 21(1999)2,137–157.

² Među brojnim raspravama i mišljenjima ističemo neke od njih, prije svega kao ilustrativan prijedlog. Usp. *Rasprava o promjenama školskog sustava. Školsko religiozno obrazovanje nije vjeronauk. Katolički bogoslovni fakultet – žrtva komunističke ideologije*, u: »Kateheza« 12(1990)4,5–6; M. PRANJIC, *Materija za diskusiju u vezi eventualnog uvođenja religijske discipline u školski program*, u: »Kateheza« 12(1990)4,6–11; KATEHETSKO VIJEĆE BKJ, *Izjava Katehetskog vijeća BKJ. Religioz-*

kratskoj školi u demokratskoj hrvatskoj državi ne može više biti ista kao što je bila u doba jednoumlja. Imajući na umu povijesno hrvatsko iskustvo kao i iskustva i konkretnu situaciju u europskim i izvan-europskim demokratskim zemljama, davalu su se različiti prijedlozi u skladu s kojima je u hrvatske škole trebalo uvesti religijsku kulturu, etički odnosno građanski odgoj ili neki drugi još šire definiran predmet. Zagovornici ili predlagatelji jednog ili drugog modela pritom su ukazivali na povijesno hrvatsko iskustvo, kao i na iskustvo i konkretnu situaciju europskih i izvan-europskih demokracija.

Neki pripadnici starije generacije, i ne uvijek samo oni, pritom su zagovarali uvođenje konfesionalne poduke u vjeri kao obvezatnog predmeta, ističući u prilog toga svog prijedloga konkretno povijesno iskustvo hrvatskih škola sve do 1945. godine. Drugi su, uzimajući u obzir promijenjenu povijesnu situaciju i vrijeme u kojemu živimo, držali da ponavljanje takvog modela više nije uputno te su nastojali voditi računa o konkretnoj situaciji u europskim demokratskim zemljama. I u tom obzoru zagovaralo se uvođenje vjeronauka kao obvezatnog školskog predmeta. Neki su zagovarali izbornost i konfesionalnost školskog vjeronauka, a drugi su, želeći istaknuti zahtjeve suvremenosti i demokracije, predlagali uvođenje predmeta *religijska kultura*.⁴

Vjeronauk je međutim u hrvatske škole uveden kao izborni konfesionalni predmet, a to znači da je to predmet koji učenici sami ili zajedno sa svojim roditeljima izabiru da bi ga nakon toga svog izbora obvezno i pohađali. Širokogrudnost i demokracija hrvatskoga školskog sustava pokazuje se pritom otvaranjem mogućnosti za uvođenje konfesionalnog vjeronauka i za pripadnike raznih drugih vjeroispovijesti

u našoj domovini. U međuvremenu je sustav na razini srednjih škola još dograđen i obogaćen novim konkretnim mogućnostima, među kojima valja svakako spomenuti uvođenje etike kao alternativnog predmeta za sve one učenike koji to iz bilo kojeg razloga žele, čime ta dva predmeta – etika i vjeronauk – još više dobivaju na dignitetu, a učenike se više ne stavlja u neugodnu dvojbu gotovo nemogućeg izbora.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA ŠKOLSKOG VJERONAUKA U DANAŠNJOJ HRVATSKOJ SREDNJOJ ŠKOLI

Školski vjeronauk danas dakle ponovno postoji u hrvatskim osnovnim i srednjim školama, ali to nije i ne želi biti povratak predmeta »iskopanog« iz prošlosti i »presadenog« u sadašnjost. Danas je riječ o konfesionalnom vjeronauku za koji se želi da postoji u suvremenoj hrvatskoj demokratskoj školi, ali se ne želi ništa nametati, nego štoviše, da se izrazimo suvremenim rječnikom Katoličke crkve, želi se *služiti* dobrobiti i napretku pojedinaca i društva. Da bi to mogao ostvariti, vjeronauk je prije svega *izborni predmet*, a to znači da ga učenici slobodno izabiru. On je i *školski predmet*, a to znači da jest i da želi biti sastavni i ni po čemu povlašteni dio školskog sustava. On je i *konfesionalan*, a to znači da je riječ o predmetu koji slijedi, predlaže i posebno je povezan uz sasvim određenu konfesiju, odnosno, ukoliko gledamo sa svoga osobnog stajališta i uvjerenja, uz Katoličku crkvu. Svaka od tih triju

⁴ S. RENDIĆ, *Što je bio vjeronauk u školama prije rata*, u: »Kateheza« 12(1990)4, 32–33; Ž. KUSTIĆ, »Tri razdoblja vjeronauka na području Crkve hrvatskoga jezika u 20. stoljeću«, u: S. NIMAC (ur.), *Vjeronauk u duhovnoj obnovi Republike Hrvatske. Zbornik radova*, Tajništvo za pastoral Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, Split, 1999, str. 7–19.

oznaka uključuje i sasvim određene oznake i obveze te, naravno, konkretan rizik i poziv na budnost i trajnu osjetljivost za konkretno općebrazovno i pedagoško stanje u sadašnjem trenutku.

Kao izborni predmet vjeronauk želi istaknuti dragovoljnost i slobodu izbora, ali isto tako i povjerenje u demokraciju škole i društva. Uvođenje etike kao alternativnog predmeta u tome smislu pokazalo je da nije riječ o izboru između jedne obveze i potpune slobode i neovisnosti, nego da je, u okviru suvremenih demokratskih i pedagoških spoznaja, riječ o izboru između dva jednakopravna predmeta i, u konačnici, o punopravnoj i pravno ozakonjenoj, a od svih subjekata prihvaćenoj mogućnosti izbora života konfesionalnog usmjerenja ili pak neovisno o vlastitoj konfesionalnoj pripadnosti.

Kao školski predmet, vjeronauk prihvaća izazove koje pred njega postavlja suvremena javna škola. Iako se i u nas, paralelno s demokratizacijom cijeloga društvenog i javnog života, javljaju i katoličke škole s pravom javnosti, ipak ovdje želimo prije svega imati pred očima javne državne, dakle nekatoličke škole i stoga što su one ogromna većina kao i stoga što se upravo u njihovu slučaju mogu i moraju provjeravati konkretna obilježja našega današnjeg školskog vjeronauka. Očita je činjenica da je današnja javna državna škola konfesionalno i vjeroispovijesno neutralna ustanova, pa o tome treba voditi računa i predmet koji se naziva školski vjeronauk. On će to ponajbolje uspjati upravo onda kad bude nastojao biti školski, tj. kada se bude obazirao na konkretnu stvarnost u koju je uključen. Na to će se u potpunosti moći odgovoriti tek kad nam postane jasno što je i kakva želi biti naša današnja i sutrašnja škola. Ipak, i bez ulaženja u dublju analizu ove problematike, može se ustvrdi-

ti kako naš školski vjeronauk nastoji odgovoriti toj zadaći pa tako kao i svi drugi predmeti ima svoj konkretan plan i program, učitelje i učenike, razrede i razredna pomagala.

Konfesionalnost školskog vjeronauka, prihvaćajući druge dvije njegove današnje neodvojive oznake, alternativnost i izbornost, ukazuje na svijest o smislu za povijesnu realnost i na uvažavanje konkretne zbiljnosti koja je izražena u konkretnim konfesionalnim pripadnostima.

3. KATOLIČKA CRKVA I ŠKOLSKI VJERONAUK U SUVREMENOJ HRVATSKOJ ŠKOLI

Kao što smo već istaknuli, Katolička je crkva uz pomoć svojih službenih predstavnika i svojih članova na svim razinama od početka demokratskih promjena bila aktivno uključena u rasprave i traženja mogućih rješenja na ovome području. Od početka školske 1991/92. godine, tj. otkada je u hrvatski osnovnoškolski i srednjoškolski sustav službeno uveden vjeronauk, uveden je i konfesionalni vjeronauk koji predaju vjeroučitelji pripadnici Katoličke crkve, a u tu svrhu imaju i posebno odobrenje mjesnog biskupa. Činjenica da u Republici Hrvatskoj velik dio stanovništva pripada Katoličkoj crkvi nije u ovom slučaju bila povod za traženje posebnih povlastica nego su se, nastojeći slijediti općeprihvaćena načela suvremene demokracije, za Katoličku crkvu i njezin konfesionalni vjeronauk tražila ista prava i obveze kao i za sve druge. To je u pojedinim slučajevima i u sveukupnoj zbiljnosti značilo i preuzimanje sasvim konkretnih obveza i dužnosti. Spomenimo samo neke od njih: plan i program te udžbenici za osnovnu i srednju školu, školovanje, doškolovanje, kvalificiranje i daljnje obrazovanje vjeroučitelja te

nastojanje da se sve pojedinosti, poteškoće i nejasnoće riješe u demokratskom i javnom dijalogu uvažavajući sve pozitivne zakone i uredbe.⁵ Imamo li na umu činjenicu da je školski vjeronauk i za Katoličku crkvu, iako većinsku na našim prostorima, bio novost i itekako velik izazov na koji se nije unaprijed posebno spremala, ne treba se čuditi ni poteškoćama, nekim početnim ponešto nesigurnim koracima kao niti ponekim problemima koji još uvijek nisu u potpunosti riješeni. Međutim, dosada postignuti rezultati i na tom području ohrabruju i pozivaju nas da i dalje u otvorenom dijalogu i u duhu demokratske suradnje nastojimo raditi na boljitku naše škole i, što je svakako najvažnije, naših mladih naraštaja.

4. ŠKOLSKI VJERONAUK U HRVATSKOJ ŠKOLI NA PRAGU TREĆEG TISUĆLJEĆA

Složenost suvremenog života i svijeta kao i naša konkretna situacija upućuju nas na potrebu daljnjeg nastojanja na unapređenju sveukupnoga društvenog i političkog života te, u našem slučaju, posebno na području škole i odgoja, a time i na području školskog vjeronauka. Pokušat ćemo stoga predvidjeti kakvo će biti mjesto i uloga vjeronauka u hrvatskoj školi u trećem tisućljeću i, posebno, u hrvatskoj gimnaziji u 21. stoljeću.

4.1. *Hrvatska škola na pragu trećeg tisućljeća*

Da bismo mogli nešto više reći o školskom vjeronauku, prije toga se moramo upitati ponešto i o školi u kojoj se taj školski predmet predaje. Doista, kakav školski sustav, kakvu školu u Hrvatskoj u 21. stoljeću želimo? Koje je mjesto konkretne škole u nacionalnom školskom sustavu, do

koje mjere je poželjna i do koje se mjere može i mora razvijati njezina autonomija? Koja je uloga profesora i drugih školskih djelatnika u tom i takvom školskom sustavu, u toj i takvoj školi? Koje mjesto i ulogu u tom sustavu i u toj školi zauzimaju roditelji učenika? Kakva je i koja je uloga učenika hrvatske srednje škole, hrvatske gimnazije u 21. stoljeću odnosno, još preciznije, na pragu i na početku, u prvim godinama trećeg tisućljeća?

Sigurno je da želimo modernu i naprednu školu, školu koja će odgovajati dobre i poštene građane, pune znanja koje će oni umjeti i iskoristiti na dobrobit sveukupne društvene zajednice. To je škola koja je povezana s drugim školama i s ostalim svijetom na prvi pogled nevidljivim ali sveprisutnim i svakog dana sve važnijim elektroničkim mrežama koje ne poznaju granice i koje znače život. Međutim, imajući u vidu stanje u kojem se sada nalazimo, naše konkretno mjesto i naše konkretne mogućnosti, moramo priznati da ćemo na neke stvari, nažalost, morati još pričekati. Ili možda ne?! Nadajmo se da je budućnost naše škole u tom smislu svjetlija i perspektivnija.

4.2. *Vjeronauk u europskoj školi na pragu trećeg tisućljeća*

Gledajući malo izvan naše konkretne situacije i izvan naših granica, a to nerijetko može biti vrlo poticajno i korisno, možemo naići ne samo na dosad spomenute modele i situacije nego i na drugačija rje-

⁵ J. BALOBAN, *Izobrazba vjeroučitelja na našim učilištima*, u: »Kateheza« 20(1998)3, 183–189; N. LONČARIĆ-JELAČIĆ, *Pravilnici o napredovanju vjeroučitelja u zvanja mentora i savjetnika i o polaganju stručnoga ispita*, u: »Kateheza« 21(1999)4, 362–364; M. ŠIMUNOVIĆ, *Napredovanje vjeroučitelja u školi u zvanje mentora i savjetnika i polaganje stručnih ispita. Izazovi i obveze*, u: Kateheza« 21(1999)4, 365–372.

šenja kao i na daljnja drugačija ili ponešto slična rješenja. S jedne strane postoje još i danas zemlje u kojima je religija izvan zakona kao i one u kojima je jedna religija ujedno i jedina (*de facto* i/ili *de iure*).⁶ Postoje dakle i danas zemlje u kojima je školski sustav ili potpuno zatvoren ili čak izrazito nepovoljno raspoložen prema bilo kakvom pozitivnom govoru o religiji i religioznim pitanjima. Postoje zatim brojne zemlje u kojima su vjeronauk ili čak pravi konfesionalni odgoj i obrazovanje u vjeri dio školskog sustava. U našem europskom okruženju ipak se u biti mogu uočiti dvije pojave: s jedne strane tu su zemlje koje su poput naše tek nakon »pada Berlinskog zida« uvele određeni oblik vjeronauka u svoj školski sustav te s druge strane one zemlje u kojima gotovo da i nije bilo prekida u višestoljetnoj uklopljenosti vjeronauka u školski sustav.

Vjeronauk je na različit način uključen u europsku školsku stvarnost. U Francuskoj npr. nema vjeronauka u školi, ali je zato jedan dan u tjednu bez škole kako bi učenici u svojim konfesionalnim zajednicama mogli slobodno pohađati vjersku poduku. Činjenica da mladi i ne samo sasvim mladi Francuzi imaju vrlo oskudno znanje kada je riječ o religiji posljednjih je godina potaknula vrlo žive rasprave o daljnjoj održivosti takvog sustava i o potrebi da se on odlučno promijeni kako bi učenici u školi barem nešto malo više upoznali svijet religije, a time i kulturu i svijet u kojemu žive.⁷ U Njemačkoj je konfesionalni vjeronauk – katolički odnosno evangelički – obavezan školski predmet, ali u bogatoj lepezi tamošnjega društveno-političkog i školskog sustava u nekim (istočnim) pokrajinama uvode poseban »neutralan« predmet koji je u određenoj polemici i s ustavom i s crkvama, ali i s pedagozima. Konkretno prilike ondje sve više postavljaju

pitanje potrebe i mogućnosti uvođenja konfesionalnog vjeronauka za treću konfesiju, tj. za muslimane. U Italiji je vjeronauk također izborni i konfesionalni predmet, o čemu govori i samo ime »katolička religijska nastava«, odnosno »katolički vjeronauk«, ali je ekumenski i pedagoški otvoren i za druge. Spomenimo još i primjer Velike Britanije, u kojoj je vjeronauk također školski predmet, ali je to zapravo oblik religijske kulture. Riječ je naime o predmetu u kojem se učenici upoznaju s raznim obilježjima velikih svjetskih religija, ali taj predmet tradicionalno uključuje i određeni oblik bogoštovnog čina u samoj školi.

4.3. Školski vjeronauk u hrvatskoj školi usmjerenom budućnosti

Ako je istina da današnja škola i njezini djelatnici i učenici kao i cijelo društvo sebi ozbiljno postavljaju pitanje kakvu školu želimo i kakva nam škola treba, tada jest i treba biti istina i pitanje: Kakav nam školski vjeronauk treba?

Prije svega htjeli bismo podsjetiti na to da na području školstva težnja za korjenitim i brzim promjenama nije uvijek vrlina. U konkretnom slučaju, što se tiče školskog vjeronauka, isto tako smatramo da Katolička crkva ne želi korjenite i iznenadne promjene. Govoreći tako, želimo zapravo istaknuti svoj realistični stav. Realnost pak u našem slučaju zahtijeva rad na daljnjem promišljanju i poboljšanju postojećega, kako bismo u što skorijoj budućnosti uspjeli doći u normalnu situaciju te zatim ili pak, bude li to moguće, i istodobno kroči-

⁶ Usp. odgovarajuće prikaze o stanju u pojedinim zemljama u: M. PRANJIC (ur.), *Religijskopedaško-katehetski leksikon*, Katchetski salezijanski centar, Zagreb, 1999.

⁷ Usp. *Dosje: Kako danas govoriti o religiji?*, u: »Kateheza« 20(1998)4,349–378.

ti putem daljnjeg poboljšanja i promišljanja novih i boljih puteva.⁸

Vidjeli smo da već sada u svijetu i na ovome našem europskom kontinentu ima raznih modela (ne)postojanja religije i religioznoga u školi. Gotovo nigdje nisu zadovoljni postojećim stanjem i nastoje ga poboljšati. U nekim slučajevima se, kao npr. kada je riječ o njemačkom neutralnom predmetu LER⁹, može govoriti o nekoj vrsti eksperimentiranja, ali i o želji da se na neki način potvrdi stanovita politička neovisnost određene pokrajine pod izlikom uvažavanja konkretnog stanja što ga je ondje ostavio bivši komunistički režim tako da se velik broj stanovnika danas izjašnjava ateistima. U slučaju Velike Britanije ili npr. Francuske riječ je svakako o demokratičnosti, ali i o sasvim konkretnom uvažavanju nacionalne i državne povijesti. Imajući na umu upravo te konkretne razloge, rekli smo kako Katolička crkva ne želi korjenite i iznenadne promjene. Naime, promjene u školskom sustavu ostavljaju dubok trag u godinama koje slijede, a korjenitost i ishitrenost nisu automatski predznaci pozitivnog usmjerenja prema boljoj budućnosti.

Nemojmo se dakle stidjeti poći svojim vlastitim putem. Imajmo pritom širom otvorene i oči i uši za pozitivna, ali isto tako i za negativna iskustva drugih kako bismo od njih učili i dobili korisne poticaje. Vjeronauk ima svoje mjesto i svrhu i u današnjoj i u sutrašnjoj demokratskoj školi jer omogućuje mladom čovjeku da se cjelovito razvija kao slobodan čovjek i kao slobodan građanin.

5. NEKOLIKO ZAVRŠNIH MISLI

U našoj konkretnoj situaciji treba napose poraditi na daljnjem uspostavljanju digniteta vjeronauka kao školskog predmeta. To uključuje napor oko dorade i po-

boljšanja plana i programa, udžbenika i drugih školskih vjeronaučnih pomagala, a njih, usput rečeno, za katolički vjeronauk u Hrvatskoj već ima!¹⁰ Tome će pridonijeti i odgovarajući školski prostori, odnosno posebno opremljene učionice za vjeronauk, kao što postoje ili će postojati i isto tako posebno opremljeni prostori za druge predmete. Svakako je posebna točka doškolovanje i cjeloživotno obrazovanje vjeroučitelja. Hrvatski katolički biskupi, svaki pojedinačno te svi zajedno u okviru Hrvatske biskupske konferencije odnosno posredstvom Nacionalnog i biskupijskih katehetskih ureda, pažljivo slijede i neprekidno rade na poboljšanju konkretne situacije. U tome će svakako svima – i vjeroučenicima i vjeroučiteljima i crkvenom vodstvu – posebno dobro doći savjet i suradnja školskih djelatnika na čelu s ravnateljima. Budemo li znali podržati i promicati pozitivno ozračje dijaloga, ne trebamo se bojati problema i poteškoća: sigurno ćemo ih prebroditi i riješiti. Svoj doprinos u tome može i treba dati i školski vjeronauk u današnjoj i sutrašnjoj hrvatskoj školi.

⁸ Školski vjeronauk nam je potreban zato da bi se mladi čovjek mogao razviti u cjelovitu osobnost, a škola je ta koja mu treba pružiti mogućnost za takvo obrazovanje. Naravno, u okviru vjeronauka učenik dobiva i određenu religijsku kulturu, ali i više od toga: upoznaje se s konkretnom vjerskom zajednicom kojoj pripada. Sve to pak uključuje i učenikovo ukorjenjenje u konkretnu situaciju.

⁹ Usp. M. HECKEL, *Religionsunterricht in Brandenburg. Zur Regelung des Religionsunterrichtes und des Faches Lebensgestaltung – Ethik – Religionskunde (LER)*, Biblioteka »Staatskirchenrechtliche Abhandlungen« – 30, Duncker und Humblot, Berlin 1998.

¹⁰ Usp. *Vjeronaučni program za srednje škole i ogledne vjeronaučne nastavne jedinice*, u: »Kateheza« 13 (1991)2, 1–80. Vidi također: M. VUČICA, *Srednjoškolski vjeronauk. Mogućnost ili nemogućnost ostvarenja aktualnog plana i programa*, u: »Kateheza« 21(1999)3, 284–287; R. PALOŠ, *Osnovna polazišta za doradu plana i programa vjeronauka u srednjoj školi*, u: »Kateheza« 21(1999)4, 358–361.

DRUGI DIO: RAZMIŠLJANJE NAKON DVADESET GODINA¹¹

Nakon dvadesetogodišnjeg postojanja vjeronauka u hrvatskoj školi može se reći da je to predmet koji je postao »punoljetan«. Podsjećanje na učinjeno, na prošle i sadašnje poteškoće, ali i na njegove dobre strane potvrđuje opravdanost ponovnog uvođenja vjeronauka u suvremenu hrvatsku školu. To je ujedno trenutak za poticaj na razmišljanje o mogućnostima i zadacima u skoroj budućnosti.¹²

1. DRUGI VATIKANSKI KONCIL

Kad je 25. siječnja 1959. papa Ivan XXIII. u bazilici Sv. Pavla izvan Zidina u Rimu najavio sazivanje Drugoga vatikanskog koncila, to je izazvalo različite reakcije: oduševljenje, čuđenje, nevjericu, iščekivanje. Danas se govori o povijesnom iskoraku i o povijesnom koncilu koji je ujedno i najznačajniji događaj u Katoličkoj crkvi u 20. st.

Desetljeća, a napose godine prije tog Koncila bili su obilježeni brojnim raspravama i susretima unutar Crkve. U njih su bili uključeni dogmatičari, liturgičari, pravnici, pastoralisti i, naravno, katehetičari. Za vrijeme jednoga takvog skupa, dok je svečana povorka na čelu s biskupima i nadbiskupima iz raznih zemalja prolazila ulicom na putu prema obližnjoj crkvi, jedna je žena rekla svome djetetu: »Vidiš, tu pred nama prolazi Crkva!«

Tijekom Koncila, a osobito nakon njega, u Crkvi se raspravljalo o novostima koje je Koncil donio, o onome što još treba načiniti kako bi Crkva doista živjela punim plućima u suvremenome svijetu te suosjećala s radošću i nadom suvremenog čovjeka.

Neki su se nakon stanovitog vremena umorili od novosti, a ima i onih koji su se razočarali. Neki zagovaraju povratak na

staro, a drugi govore o potrebi sazivanja novog koncila.

Nakon Koncila objavljeni su značajni katehetski dokumenti i smjernice za opću Crkvu, a nedavno je papa Benedikt XVI. ustanovio i Vijeće za promicanje nove evangelizacije.¹³

2. DEMOKRATSKE PROMJENE U HRVATSKOJ I UVOĐENJE VJERONAUKA U ŠKOLE

2.1. *Društveno-politička situacija*

Pad komunizma, ponovno uvođenje demokracije i osamostaljivanje Republike Hrvatske stvorili su uvjete za javni govor o dotad strogo zabranjenim i prešućivanim temama. Jedna od njih bila je i uvođenje vjeronauka u školu. Nakon brojnih rasprava, iznošenja različitih mišljenja i prijedloga, Katolička crkva u Hrvatskoj opredijelila se za ponovno uvođenje konfesionalnog vjeronauka u osnovne i srednje škole. Odlukom nadležnih školskih vlasti taj je prijedlog prihvaćen i tako je od početka 1991/1992. šk. god. katolički vjeronauk postupno uveden u hrvatski školski sustav.

To je međutim značilo da sve valja započeti ispočetka. Prisjetimo li se istodobno

¹¹ Ovo je tekst izlaganja održanog 30. kolovoza 2011. na Okruglom stolu »Slovo o vjeronauku u Hrvatskoj« na Katehetskoj ljetnoj školi za vjeroučitelje u srednjim školama.

¹² Teme ovoga dijela članka potaknute su prijedlozima koje je sudionicima Okruglog stola uputila voditeljica povjerenstva Katehetske škole. Predložene su tri sljedeće točke:

a) pogled na vjeronauk u školi u prvoj fazi uvođenja
b) radosti i poteškoće s obzirom na sadašnje stanje
c) pogled na budućnost vjeronauka u Hrvatskoj
Usp. A. T. Filipović, *Slovo o vjeronauku u školi u Hrvatskoj* (dopis od 9. srpnja 2011)

¹³ Usp. *Papa utemeljio Papinsko vijeće za promicanje nove evangelizacije*, u: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=123348> (pristup: 30. 6. 2010)

da je to i vrijeme ratnih razaranja i Domo-
vinskoga rata te nastojanja na mirnoj in-
tegraciji svih hrvatskih područja, tada se
može reći da je naraštaj učenika koji su
1991/1992. u prvom razredu upisali i za-
počeli pohađati katolički školski vjero-
nauk, osnovnu školu završio u izvanred-
nim uvjetima, dok se za srednju školu to
isto može reći za dvije generacije učenika.

2.2. Početne poteškoće i zadaci povezani s uvođenjem katoličkoga konfesionalnog vjeronauka u hrvatske osnovne i srednje škole

Početno stanje nakon konačne odluke
o ponovnom uvođenju vjeronauka u hrvat-
ske škole moglo bi se usporediti s pričom
o boci koja je napola puna odnosno napola
prazna, ovisno o tome promatra li je opti-
mist ili pesimist.

Zasigurno se može reći da je to bilo
doba velikog oduševljenja, predanosti, po-
žrtvovnosti, spremnosti na suradnju i na
velikodušno praštanje pogrešaka u počet-
nim koracima.

2.3. Što je sve trebalo učiniti?

Među brojnim početnim zadaćama,
ovdje, kao primjer, spominjemo tek neke.

2.3.1. Opredjeljenje za određeni oblik predmetne nastave odnosno predmeta

Valjalo je odlučiti kakav vjeronauk uve-
sti u hrvatske škole. Izgleda da je najmanje
prijedloga bilo za školsku katehezu, a nešto
je više rasprava bilo o religioznoj odnosno
religijskoj kulturi, o konfesionalnom ili o
nekonfesionalnom predmetu. Na kraju je
prevladalo opredjeljenje za konfesionalni
izborni predmet za koji se redovito treba
opredijeliti barem sedam učenika u jed-
nom godištu.

2.3.2. Stvaranje planova i programa i priprema odgovarajućih udžbenika

Gotovo nemoguće zadatak postavljen
je pred ekipe koje su trebale stvoriti plano-
ve i programe te pripremiti odgovarajuće
udžbenike. I to je učinjeno u rekordnom
vremenu uz odgovarajuće prilagodbe. Za
osnovnu školu programi su se temeljili na
postojećim katekizimima za osnovnoškolsku
župnu katehezu, dok su za srednju ško-
lu programi stvarani po uzoru na neke ino-
zemne, ponajprije austrijske planove i pro-
grame. Uskoro su se pojavili i udžbenici
za srednjoškolski vjeronauk koji su u cijel-
osti završeni u roku od tri godine.

2.3.3. Školovanje stručno osposobljenih vjeroučitelja

Osobito složenu i gotovo nemoguću
zadaću predstavljalo je osposobljavanje struč-
nog nastavnog osoblja. Stanje je na tom
području bilo dobro, pa čak i odlično, ali
s druge strane i prilično nezadovoljavajuće
odnosno gotovo nemoguće.

Dobro je bilo to što je postojao prilično
velik broj svećenika, a zna se da kandidati
za svećeništvo prije ređenja trebaju završiti
petogodišnji teološki fakultet. Nažalost,
neki svećenici nisu diplomirali pa zbog
toga nisu imali formalnu stručnu spremu,
iako su u međuvremenu dotadašnje sred-
nje vjerske škole i fakulteti ponovno dobili
pravo javnosti, a njihove su svjedodžbe i
diplome bile i javno priznate.

Druga dobra strana bilo je postojanje
određenog broja stručno osposobljenih re-
dovnica koje su završile razne stupnjeve
teologije, katehetskih škola i instituta.

Osim toga, nije se smjela zanemariti ni
činjenica da je vrlo velik (sveukupan?) broj
svećenika imao osobno praktično iskustvo
u katehiziranju i radu s djecom i mladima
te je u tom smislu bio i praktično religij-
skopedagoški osposobljen za vjeronaučnu
nastavu.

Postojao je i određeni, nemali broj laika koji su imali stručnu teološku i katehetsku spremu, a neki od njih i iskustvo u katehizaciji i radu s djecom i mladima.

Osobito je dobro bilo to što je velik broj laika koji su imali određeno (višegodišnje) iskustvo kao osnovnoškolski i srednjoškolski učitelji i profesori raznih predmeta, s velikim oduševljenjem iskazao spremnost za prekvalifikaciju i za aktivno uključivanje u školsku vjeronaučnu poduku.

2.3.4. Stvaranje odgovarajuće strukture na biskupijskoj i nacionalnoj razini za praćenje, pomaganje i usmjeravanje vjeronaučne djelatnosti i djelatnika

I na ovom je području moguće govoriti o postojećim iskustvima, djelatnostima i tijelima ili pak, što je također istina, priznati kako se na tom području moralo započeti od nule.

Gledajući s dobre strane, valja istaknuti postojanje raznih tijela za usmjeravanje i unapređivanje katehizacije na razini pojedinih biskupija i na razini biskupske konferencije nekadašnje države. Naravno, kao i uvijek, za pojedine ustanove, planove i programe, pa tako i na ovom području, najvažniji su ljudi. Postojao je određeni broj katehetskih stručnjaka koji su se školovali u domovini i inozemstvu. Može se stoga reći da je katehetičarima, katehetama i katehisticama u Hrvatskoj tih godina bila uglavnom poznata katehetska i religijsko-pedagoška situacija u Europi i svijetu.

Činjenica je da se i na ovom području moralo početi od početka. Nakon što je službeno ustanovljena Hrvatska biskupska konferencija, počela su se ustanovljivati odgovarajuća tijela i uredi. Ipak, proći će više godina dok se i formalno ne ustanovi Nacionalni katehetski ured. Nešto slično vrijedi i za većinu biskupijskih katehetskih ureda.

2.3.5. Formalno-pravno uređivanje položaja vjeronauka i vjeroučitelja

I na formalno-pravnom području valjalo je riješiti brojna pitanja. U tu je svrhu ustanovljeno prijelazno razdoblje koje je trajalo nekoliko godina. U tom razdoblju:

- Vjeroučitelji bez odgovarajuće stručne spreme trebali su se doškolovati.
- Oni koji su završili neku školu ili fakultet ali dotad nisu ispunili uvjete za dobivanje završne svjedodžbe ili diplome, to su također trebali na odgovarajući način riješiti, tj. diplomirati ili tražiti potvrdu o ispunjavanju uvjeta za vršenje vjeroučiteljske službe u određenoj vrsti škole.
- Određuju se način i uvjeti redovitog stupanja u vjeroučiteljsku službu kao i način i uvjeti za napredovanje vjeroučitelja.
- Ustanovljuje se služba vjeroučitelja mentora i savjetnika kao i uvjeti i način njihova imenovanja i napredovanja.
- Određuju se načini i oblici redovitog i cjeloživotnog usavršavanja vjeroučitelja.

3. SADAŠNJE STANJE

Svaka riječ o proteklih dvadeset godina ponovnog postojanja školskog vjeronauka u hrvatskim školama potiče na čuđenje, nedoumicu i divljenje. Čuđenje i nedoumica mogu se javiti kad se govori o početnom stanju i o zadaćama i problemima koje je trebalo rješavati. Divljenje se može javiti kad se pogleda na sve ono što je u međuvremenu učinjeno i na sadašnje stanje koje bi se moglo nazvati i »mirnim« i »redovitim«, uz poteškoće i probleme koji su na određeni način normalni za bilo koji školski predmet, pa tako i za školski vjeronauk.

Budući da su u prijedlogu strukture ovog izlaganja predviđene i točke koje govore o radostima i poteškoćama sadašnjega stanja, pokušat ćemo u nekoliko riječi progovoriti i o tim temama.

3.1. *Radosti*

Radost ili, drugim riječima, sve ono što je dobro i pozitivno u današnjem školskom vjeronauku u Hrvatskoj.

3.1.1. Formalno-pravno stanje

U formalno-pravnom pogledu školski vjeronauk danas ima svoje jasno određeno mjesto u školskom sustavu. Nema velikih i neriješenih otvorenih pitanja.

3.1.2. Planovi, programi, udžbenici, radne bilježnice, pomagala i stručna literatura

Tijekom proteklih dvadeset godina stvarali su se novi planovi i programi, udžbenici i druga odgovarajuća literatura. U ovom trenutku postoje udžbenici za sva godišta osnovne i srednje škole, a za većinu godišta u osnovnoj školi postoje i radne bilježnice za vjeroučenike i priručnici za vjeroučitelje.

Uz opsežnu znanstvenu i stručnu literaturu i pomagala prevedene sa stranih jezika, u posljednjih je nekoliko godina objavljen i značajan broj vrijednih djela hrvatskih autora.

Postoji nekoliko časopisa koji su potpuno ili u znatnoj mjeri posvećeni i vjeronaučnim temama, a o tom području pojavljuju se i vrijedni članci u drugim teološkim, ali i pedagoškim i neteološkim časopisima i knjigama.

3.1.3. Stručno i cjeloživotno osposobljavanje vjeroučitelja i njihov status

U našim se visokoškolskim teološkim i katehetskim školama i drugim ustanovama školovalo i još uvijek se školuje niz teologa, kateheta i vjeroučitelja koji dobivaju odgovarajuće teološko, katehetsko i vjeroučiteljsko znanje i upoznaju se s metodama i umijećima koja su potrebna suvremenom nastavniku.

Nakon završenog školovanja vjeroučitelji polažu odgovarajući ispit kojim se po-

tvrđuje njihova osposobljenost za vjeroučiteljsku službu. Nakon što prime biskupov mandat aktivno se uključuju u nastavu i u odgojno-obrazovni sustav. Sukladno jasno razrađenim odredbama i smjernicama Nacionalnoga katehetskog ureda i biskupijskih katehetskih ureda uz redovitu nastavnu aktivnost nastavljaju svoje cjeloživotno učenje i usavršavanje na lokalnoj i nacionalnoj razini. U tome im pomažu i posebno imenovani mentori i savjetnici.

3.2. *Poteškoće*

Možda bi bilo bolje ovdje upotrijebiti riječi kao što su »slutnja«, »želja«, »pitanje«. No, umjesto točno odabrane riječi još su važniji pojam i osnovna ideja s kojom su povezani. Jednako tako, redoslijed kojim se ti pojmovi i ideje ovdje iznose ne označavaju automatski i njihovu važnost odnosno ne nabrajaju se sukladno nekoj njima primjerenoj ljestvici vrednota.

Evo pojmova i pitanja na koja bismo željeli, zajedno s vama i, ako ih eventualno bude, s čitateljima ovih redaka, potražiti odgovor:

3.2.1. Suodnos i istodobno postojanje župne kateheze i školskog vjeronauka na teorijskoj i praktičnoj razini

Smatramo da se u Hrvatskoj još uvijek nedostavno raspravlja o mjestu, značenju i ulozi župne kateheze i školskog vjeronauka.

Bilo bi poželjno da se još više pojašni što je to župna kateheza i koja joj je uloga. Željeli bismo više stručnih rasprava, ukazivanja na praktične modele u svijetu i kod nas. Iako struktura i ustanovljivanje pojedinih tijela sami po sebi ništa ne rješavaju, a mnogo toga mogu zakomplicirati, ipak se nadamo da bi, na nacionalnoj razini, istodobno postojanje nekoga tijela, ureda, vijeća ili kako ga se god već htjelo nazvati, koje bi bilo posvećeno upravo župnoj katehezi, pomoglo napredovanju na tom području.

To naravno uključuje i upoznavanje s praktičnim, dosad poduzetim nastojanjima i koracima na tom području.

Ukratko – razjašnjavanje, sučeljavanje i upoznavanje na području teorije i prakse.

3.2.2. Rad i rasprava o vjeronaučnim planovima, programima i udžbenicima

Budući da je ovdje riječ o poteškoćama, zaustavit ćemo se ovom prilikom ponajprije upravo na poteškoćama. Tijekom proteklih dvadeset godina nekoliko su puta mijenjani planovi i programi, a jednako tako i udžbenici. U početku je to bilo rađeno pod posebnim pritiskom – trebalo je naime u kratkom i ograničenom roku praktično ni iz čega stvoriti nešto, i to što je moguće kvalitetnije.

Kasnije su promjene izvođene smirenije i uz manji vremenski pritisak. Koliko nam je poznato, uvijek je postojalo, a i danas postoji, stanovito nezadovoljstvo planovima i programima, ali i udžbenicima odnosno radnim bilježnicama i priručnicima za vjeroučitelje.

Možda bi se buduće poteškoće na tom području mogle izbjeći tako da se uzme predah i započne sinkroniziran rad. To bi se možda moglo izvesti tako da se, unatoč postojećim nedostacima, do daljnjega zadrže postojeći programi i udžbenici. Ukoliko bi zbog eventualnih izmjena na području školstva bilo potrebno mijenjati programe, u prvom razdoblju ne bi trebalo mijenjati redoslijed tema.

U međuvremenu bi valjalo temeljito proučiti postojeće planove i programe svih razreda osnovne i srednje škole i otkriti teme koje eventualno nedostaju, zatim one koje se preopširno i/ili prečesto (dvostruko?) obrađuju i napokon one koje mogu i trebaju ostati. Zatim bi trebalo odrediti njihov redoslijed i početi oblikovati i konkretizirati nove planove i programe.

Istodobno bi trebalo raditi i na pripremi novih udžbenika koji slijede nove planove i programe.

Završni dio: istodobno s novim planovima i programima valjalo bi odobriti i objaviti nove udžbenike i druga nastavna pomagala i, ako je to prikladno i potrebno, priručnike za vjeroučenike i vjeroučitelje. Time bi se izbjeglo stanje koje se neprekidno ponavlja tijekom posljednjih dvadeset godina: postojeći udžbenici ne slijede postojeće planove i programe, i obratno – planovi i programi nisu u potpunosti popraćeni odgovarajućim udžbenicima i radnim pomagalima.

3.2.3. Školovanje vjeroučitelja

U suvremenom se svijetu općenito, pa i na području školstva, mnogo govori o važnosti znanja, kompetencija, stručnog usavršavanja. Kao doprinos tom području predlažemo da se ozbiljno razmisli o tome da se onim budućim (i sadašnjim) vjeroučiteljima koji to žele dade mogućnost da istodobno upišu dvopredmetni studij ili da se na neki drugi, vremenski i praktično ostvariv i ne previše dugačak rok, mogu na taj način osposobiti za nastavnike dvaju predmeta ili steći dva zvanja.

To bi olakšalo snalaženje i život vjeroučiteljima koji dulje ne mogu naći zaposlenje ili zbog raznih razloga ne mogu ili ne žele više predavati vjeronauk, ili pak to ne mogu ili ne žele raditi na ovom ili onom mjestu.

3.2.4. Mjesto i uloga vjeronauka u srednjoj školi

Vjeroučitelji još uvijek čekaju trenutak kada će za vjeronauk u srednjim školama biti predviđena dva sata tjedno. Teorijski su za to predviđena dva sata, a u praksi je to još uvijek rijetkost. Je li ono što je teorijski zamišljeno moguće i praktično ostvariti? Mišljenja se o tome razilaze, a posto-

jeća praksa to jasno opovrgava. O tome svakako treba i dalje strpljivo razgovarati i razmišljati na odgovarajućim razinama.

3.2.5. Uključivanje vjeronauka i vjeroučitelja u novu evangelizaciju

Kao što nam je poznato, odnedavno u Vatikanu postoji posebno tijelo za novu evangelizaciju. Svi članovi Crkve, a onda naravno i vjeroučitelji, trebaju se u nju aktivno uključiti. Stoga bi bilo dobro razgovarati o tome što je to »nova evangelizacija« i kako ju je moguće ostvarivati u specifičnom školskom okruženju. Nadajmo se da će takva razmišljanja i ostvarenja još više potaknuti biskupska sinoda o novoj evangelizaciji za prenošenje vjere koja će se održati u listopadu 2012.¹⁴

3.2.6. Promicanje i katehetskih i pedagoških obilježja vjeronauka

Posljednja desetljeća, a može se reći i posljednjih stotinjak godina obilježeni su, na području katehetike i religijske pedagogije odnosno župne kateheze i školskog vjeronauka, nastojanjem da se osluškuju radost i nada suvremenoga čovjeka i da se podučava o vjeri i u vjeri sukladno vremenu u kojemu se živi u istodobnoj vjernosti Bogu i čovjeku. U želji za znanstvenim unapređivanjem područja o kojemu je riječ nastojalo se što je moguće jasnije izreći bit i predmet onoga o čemu se govori i što se proučava. Uz hvalevrijedan napredak dolazilo je i do pretjerivanja.¹⁵ I na teorijskom i na praktičnom području valjalo bi poraditi na tome da u vjeronauku svoje punopravno i važeće, ali ni isključivo niti pretjerano naglašeno mjesto nađu i katehetski i religijskopedagoški sadržaji uz odgovarajuće vrednovanje sadržajnih, metodičkih, didaktičkih i drugih dobrih teoloških i humanističkih sadržaja.¹⁶

U prilog tome govori i činjenica da neka naša visoka učilišta nose naziv »kate-

hetski«, a vjeroučitelji i danas dobivaju naslov »diplomirani kateheta«. Istodobno se proučavaju i uče odgovarajuće metode, didaktika, psihologija, sociologija, ali i dogmatika, egzegeza, katolički moral, socijalni nauk Crkve...¹⁷

¹⁴ Usp. *Predstavljene smjernice za opću skupštinu Biskupske sinode*, u: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=129612> (4. 3. 2011). Vidi također: *Lineamenta per il Sinodo dei Vescovi sulla nuova evangelizzazione*, u: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20110202_lineamenta-xiii-assembly_it.html (7. 3. 2011)

¹⁵ Ovdje posebice mislimo na takav pristup i govor o religijskoj pedagogiji koji tu znanstvenu disciplinu toliko udaljuje od katehetike i praktične teologije da izgleda kao da je riječ o znanstvenim disciplinama koje nikada nisu imale niti danas imaju ista zajedničko.

¹⁶ Poneki zagovornici jedne ili druge strane u svome gotovo »ideološkom« žaru naglašavaju isključivo jedne sadržaje, istodobno gotovo »ekskomunicirajući« druge. Neki se pritom pozivaju i na papu Benedikta XVI. ističući ga kao »svjedoka« za nužno odbacivanje metode, didaktike i pedagogije. Drugi opet navode neke religijskopedagoške stručnjake i njihove tvrdnje i djela kako bi potvrdili potpuno oprečne stavove i izbacili (gotovo) sve što je teološko i katehetsko u suvremenome školskom vjeronauku. Valja međutim biti oprezan i nastojati temeljitije upoznati područje o kojemu je riječ. Papa Benedikt XVI. je oduvijek, i dok je bio samo profesor, a i kasnije kao biskup i kardinal, pa tako i kao papa, ukazivao na opasnost od pretjerivanja i isključivosti. Ujedno je s pravom ukazivao na prvenstvo sadržaja pred metodom. Međutim, nikada nije rekao da su metodika i didaktika u teologiji ili katehatici odnosno religijskoj pedagogiji suvišni i nepotrebni. Pretjerivanja i isključivosti nisu nikada prihvatljivi.

¹⁷ Od samih početaka ponovnog uvođenja vjeronauka u hrvatske škole, naglašavao se tzv. hrvatski put. Drugim riječima, nije se nijekalo da se može i mora učiti od drugih, ali se istodobno isticalo da, upravo radi vjernosti i Bogu i čovjeku, valja podržati ono što je specifično naše i što se pokazalo i pokazuje kao ispravan put i opredjeljenje. Stoga su poželjna i dobrodošla i teorijska razmišljanja koja će nam pomoći da shvatimo što zapravo, ovdje i sada, kod nas, znači katehetski i religijskopedagoški. Istraživanja i znanstvene rasprave koje su u Europi i u Hrvatskoj objavljeni o

3.2.7. Promicanje vjeroučitelja koji je stručnjak i svjedok

Riječ »stručnjak« odnosno »ekspert« danas se često spominje, a ljudi koji su stručnjaci imaju značajnu ulogu u današnjem svijetu. Ta riječ izvorno označava iskusna i vješta čovjeka, vještaka i znalca¹⁸, ali i procjenitelja¹⁹.

Čini se da bi današnji vjeroučitelj trebao biti stručnjak u jednome drugom smislu, tj. učitelj kršćaninovih prava i odgovornosti, odnosno učitelj i promicatelj kršćanskoga zajedništva.²⁰

Kršćanskim rječnikom može se jednostavno reći da vjeroučitelj danas treba biti »svjedok«. To ujedno znači biti »mučenik«, svjedok koji svojim životom svjedoči svoju vjeru u Isusa Krista. To svjedočenje može i mora biti raznoliko, sukladno osobnom angažmanu, značaju i okruženju. U svakom slučaju, svjedočenje u kršćanskom smislu uključuje i određenu patnju i trpljenje, što konkretno može značiti npr. nerazumijevanje učenika i/ili kolega učitelja ili veću razinu strpljivosti, empatije, razumijevanja...

3.2.8. Aktivnije uključivanje vjeroučitelja u teorijsko-praktični spisateljski rad i područje priopćivanja

Bogatstvo koje su vjeroučitelji skupili tijekom svoga školovanja i koje svakodnevno prikupljaju u svom radu i djelovanju ne bi smjelo ostati talent zakopan u njima. To blago treba iznijeti navidjelo i podijeliti s drugima. Uostalom, to ne bi trebalo biti i nije ništa neobično – tako rade i brojni drugi učitelji i nastavnici.

To je potrebno i zbog promicanja i boljitka vjeronauka kao takvog. To je potrebno i zbog vlastitog poštenja i ponosa. Za osobno i zajedničko dobro.

3.2.9. Njegovanje oduševljenja i crkvenosti

Ovo ne tvrdimo zato što smatramo da vi ovdje prisutni niste ili općenito svi naši

današnji vjeroučitelji nisu oduševljeni i crkveni. Time jednostavno želimo podsjetiti na ono što smo rekli na početku. Kao što je uoči početka Drugoga vatikanskog koncila, za vrijeme njegova održavanja i nakon njegova završetka u Crkvi vladalo posebno ozračje, oduševljenje i skrb za crkvenost, tako bi, u najboljem smislu tih dviju riječi, trebali nastojati činiti i živjeti i današnji vjeroučitelji. Dakle, osnažiti postojeće oduševljenje i crkvenost, probuditi se ako smo se na tom području uspavali, iznova ih pronalaziti i još iskrenije i snažnije živjeti.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

Školski vjeronauk i školski vjeroučitelji živa su stvarnost u odgojno-obrazovnoj i, kad je riječ o katoličkim vjeroučiteljima, crkvenoj zbilji. I kod vjeronauka i kod vjeroučitelja moguće je uočiti dobre i loše strane. U ovom trenutku, duboko smo uvjereni, dobrih je strana više.

Ono što je dobro treba nastojati zadržati. Sve, i dobro i manje dobro, valja neprekidno obnavljati i poboljšavati.

tome posljednjih godina pokazuju kako je moguća i dobrodošla raznolikost koja je odraz specifične situacije svojstvene krajevnoj Crkvi i odgojno-obrazovnoj sredini. Međutim, nedovoljno protumačeni i predstavljeni, poneki sadržaji i metode koji su poznati iz jednoga ili drugoga stranog jezičnog područja, čak i među stručnjacima, mogu dovesti do neshvaćanja pa i krivog tumačenja.

¹⁸ Usp. B. KLAJČ, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1978, str. 359.

¹⁹ Usp. R. MATASOVIĆ – Lj. JOJIĆ (ur.), *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, 2003, str. 303.

²⁰ Zanimljivo je razmišljanje jednoga suvremenog filozofa o značenju i ulozi stručnjaka u nekadašnjem i današnjem svijetu. Umjesto slijepog vjerovanja u sve što kaže stručnjak ili pak traženja da stručnjak na sebe preuzme svu odgovornost, valja se prisjetiti da je odgovornost i na nama. U svemu je tome važno i kako živi onaj koji je stručnjak, ali isto tako i kako žive ostali. Važni su i pojedinac i zajednica. Usp. H.-G. GADAMER, *Nasljedje Europe*, Matica hrvatska, Zagreb, 1977, poglavlje »Granice eksperta«, str. 111–128.